

Posudok habilitačnej práce Andrey Bokníkovej Zo slovenskej poézie šesťdesiatych rokov 20. storočia

Andreu Bokníkovú som si začala všímať ako interpretku poézie Lýdie Vadkerti-Gavorníkovej po roku 1989 a odvtedy som sledovala jej eseje a štúdie o konkretistoch a ďalších básnikoch predovšetkým obdobia šesťdesiatych rokov, ale aj poetiek rozličných generácií, so stále väčším záujmom. Jej pohľad a prienik do základných textov básnikov od válkovsko-rúfusovskej generácie po Osamelých bežcov sa prehlboval a prinášal objavy na primeranej literárnovednej úrovni s dostatočnou znalosťou filozofických, umenovedných, literárnoteoretických a literárnovedných znalostí. V priebehu štvrt'oročia sa vypracovala na poprednú mienkotvornú kritičku a vedkyňu s vlastným hodnotovým aparátom a objavnými zisteniami o poézii zvoleného obdobia, napokon je aj editorkou konkretistických textov. Jej vyjadrovanie pritom nie je odťažitá, ale keďže ide o vysokoškolskú učiteľku, pochopiteľné študentom i odbornej verejnosti, bez toho, aby latku náročnosti výkladu znižovala. Ako pedagogička je obľúbená a študentmi i kolegami uznávaná.

Jej dvojdielnu prácu Zo slovenskej poézie šesťdesiatych rokov 20. storočia I, II som si prečítala hneď po jej vyjdení na jeden dych ako dobrý text o literatúre za niekoľko dní, čo svedčí o tom, že ide aj o zručnú štylistku, schopnú zaujať čitateľa. Svoje rozprávanie o literatúre vie podať ako príbeh, ktorý sa opiera o filozofické pramene od Aristotela a ďalších antických filozofov cez Sartra a Bachelarda po U. Eca, o renomovaných literárnych vedcov vo svete (formálna škola, štrukturalisti, neoštrukturalisti) i doma. Cituje svojich školiteľov a kolegov (J. Števček, V. Marčok, J. Zambor), dobových kritikov, ktorí sa zaoberali zvolenou problematikou (M. Hamada, A. Bagin, P. Zajac, F. Matejov, V. Mikula), ale všíma si aj menej frekventovaných interpretov modernej poézie (J. Noge, P. Winczer, z mladších J. Gavura, J. Briškár). Vedecký štýl kombinuje - najmä na začiatku - s esejistickým, takže miestami sa rozplýva v jej texte prísne vedecká hierarchizácia materiálu a vlastné hodnotenie textov v názoroch iných.

Spôsobuje ho široký záber autorkinej interpretácie, snaha osvetliť interpretované texty v rozličných dobových súvislostiach (všíma si dôsledne napr. dobové technické reálie v Mokošovej poézii, ktoré paradoxne rýchle starnú – magnetofón - či motív kúpania, ktorý je nielen príjemným osviežením, ale aj dôležitým kulturologickým znakom obdobia šesťdesiatych rokov, spája ho s motívom voľného času a športom, novým prvkom v našej kultúre skúmaného obdobia). Spočiatku máme z jej písania pocit kvantifikácie, založenej na enumerácii detailov, aj keď presnosť vo vyjadrovaní Bokníkovej textom nechýba, postupne sa jej výpoveď kvalitatívne modifikuje a hierarchizuje, najmä v druhej knihe, kde je autorka menej esejistická a detailná, neusiluje sa vyčerpávajúco uchopiť svojich autorov – či už konkretistov – Ondruša, Stacha, Mihalkoviča, Feldeka, ich súputníčku Lýdiu Vadkerti-Gavorníkovú, ďalšiu vlnu na nich nadväzujúcu (J. Šimonoviča, M. Kováča, J. Mokoša, Š. Strážaya, M. Kováčika, Vl. Kovalčíka...) až po Novomeského, Smreka či Rúfusa. Uchopenie poézie sledovaného obdobia cez konštantné obrazy (vajíčko, cement) a činnosti (motív kúpania) či analýzu štýlu rozprávania v druhej knihe chápeme ako vyššiu fázu autorkinho uvažovania o slovenskej poézii šesťdesiatych rokov dvadsiateho storočia. Precíznosť a dôslednosť, až zabíhanie do detailov, sa v druhej knihe mení na výraznejšie vyjadrenie vlastného názoru, zistené interpretačné poznatky sa dostávajú a formujú do vzájomných literárnohistorických a kultúrnych súvislostí a do kontextu s inými druhmi umenia – výtvarným umením, filmom (Slnko v sieti), hudbou a dobovými aktivitami ako napríklad šport. Autorkin štýl je uzemnenejší a čitateľsky prístupnejší, aj keď nie jednoduchší.

Zložitost' sa presúva do hlbších rovín textu, z určitého ornamentu v prvej knihe, k myšlienke a poznaniu. Od interpretácie a synchronie sa presúva postupne k literárnej histórii.

Hodnotové hľadisko uplatňuje Andrea Bokníková aj výberom autorov. Zatiaľ čo jej vlastné objavy sa v záplave množstva informácií v prvých častiach do istej miery strácajú, v druhej knihe, ale aj záverečných kapitolách prvej knihy (2. časť) sa vďaka zdanlivému zjednodušeniu štýlu obnažujú. Autorka pôvodný chaos a množstvo tém lepšie organizuje. Na prospech je aj menšia citová zaangažovanosť autorky na texte a odstup od témy. Cenné je objavovanie intertextových súvislostí medzi slovenskými básnikmi súčasnosti a minulosti (J. Kráľ a motív vody) a svetovou poéziou (Lorca a vplyv prekladov jeho poézie na J. Stacha, J. Šimonoviča, ale aj na D. Bangu, motív luny). Vo chvíli vlastnej bezradnosti siaha autorka niekedy po poznatkoch iných autorov (časté citovanie Sartrovho Hnusu na viacerých miestach, informelová poézia ako vyjadrenie beztvarovosti niektorých textov šesťdesiatych rokov, s. 190 a i.), čo nebráni oceneniu mnohých objavov, ku ktorým dospela. Jej interpretácia poézie Mikuláša Kováča, L. Vadkerti-Gavorníkovej, J. Mokoša, ale aj J. Ondruša, J. Mihalkoviča, Novomeského ako básnika objavných tvarov, je originálna a v mnohých aspektoch obohacuje slovenskú literárnu vedu a históriu o nové zistenia. Objavné je komparatívne skúmanie poézie jednotlivých autorov (Ján Ondruš – Ján Stacho). V poézii F. Andraščika nachádza úplne nové prvky, ktoré unikli predchádzajúcim interpretom, hoci súvisia s problematikou odcudzenia, často pertraktovanou v súvislosti s poéziou tohto nedoceneného intelektuálneho básnika pochádzajúceho z východného Slovenska. Tragické okamihy a zraniteľnosť básnických individualít interpretku priťahujú. Vitalizácia techniky je spätá s poéziou J. Mihalkoviča, básnika s jeho poéziou rovnako ako tragická osudová stigma a prozaizácia výpovede, ktorú posunula do krajných polôh L. Vadkerti-Gavorníková, tradicionalistka v oblasti životných hodnôt a novátorka vo výraze, spája zase týchto dvoch spríbuznených autorov.

Štúdie venované poézii Mikuláša Kováča patria k vrcholom citlivého pochopenia tohto banskobystričského autora v našej literárnovednej reflexii, jeho životné jubileum si v tomto roku a v týchto dňoch pripomíname. A. Bokníková výrazne prispela k tomu, aby autor zaujal primerané postavenie na mape slovenskej poézie sledovaného obdobia. Oživila aj kontext tvorby ďalšieho básnika spätého s prostredím Banskej Bystrice – Jozefa Mokoša, ktorého zbierka Praskanie krvi v období šesťdesiatych rokov výrazne rezonovala. Výhodou Bokníkovej snahy o dôkladnosť a komplexnosť je aj skutočnosť, že reflektuje spravodlivo aj autorov spätých so stredným a východným Slovenskom, takže jej texty majú celoslovenský záber.

V druhej časti prvej knihy sa Andrea Bokníková akoby paradoxne vrátila k predchodcom konkretistov. Smrekova schopnosť improvizácie akoby ožila v textoch L. Feldeka a J. Mokoša, aj keď bez priamej závislosti na predchodcovi. Tragické pocity sveta v čase vojnového ohrozenia u L. Novomeského, hlavne v zbierke Svätý za dedinou, ožívajú podľa Bokníkovej v Ondrušovej existenciálne vyhrotenej poézii, kubistické tvarovanie u V. Kondrota, občianskym povolaním učiteľa matematiky, zvukové kvality verša v jeho intenciách kultivoval L. Feldek a viaceré tematické prvky zaujali prozaikov V. Šikulu a P. Jaroša. Novomeského zameranie na tvar (hranatosť, okrúhlosť) pokračuje podľa A. Bokníkovej u M. Rúfusa a znamená zmenu v štruktúre básnického obrazu, ktorý konkretisti kultivujú ako svoj centrálny výrazový prostriedok. Inšpirácii konkretizmom sa venuje A. Bokníková v záverečných kapitolách svojej druhej knihy, všíma si nadväznosť na konkretistickú obraznosť u J. Buzássyho (vitalita rastlínstva), tej sa venuje aj v časopiseckých štúdiách o Anne Ondrejčkovej, vizuálne motívy u I. Štrpku a I. Laučíka.

Na záver môžeme konštantovať, že práca Andrey Bokníkovej Zo slovenskej poézie I, II patrí k základným literárnovedným dielam nasej literárnej teórie a histórie, osvetľujúcim pohyby v slovenskej poézii nielen šesťdesiatych rokov, ale v celej slovenskej poézii od J. Hollého a J. Kráľa, a tiež umožňuje pochopiť cez citlivú interpretáciu prostriedky modernej lyriky vôbec. Jej dôkladný výskum a interpretácia z pera A. Bokníkovej je nielen dôstojným podkladom na habilitáciu a získanie titulu docent, ale zabezpečuje autorke aj pevné miesto v slovenskej literárnej vede.

V Prešove 9.3.2014

Prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc.
FF PU Prešov